

PRAVNA ZAŠTITA PROFESIONALNIH SPORTISTA PRE PUNOLETSTVA

Sažetak

Savremeno shvatanje sporta koji sve više postaje posao, a sve manje zabava, zahteva pravno regulisanje i zaštitu svih učesnika u sportskoj delatnosti pre svega samih sportista. U prilog ovome svedoče mnogobrojne zloupotrebe sportista. kako u fizičkom, psihičkom, tako i finansijskom pogledu. Opštepoznato je da se sportom počinju da bave deca u ranom uzrastu. Još su sveža sećanja na zloupotrebu dece - gimnastičarki u socijalističkoj Rumuniji, (ali i u drugim zemljama) gde su, bila izložena nehumanim fizičkim naporima da bi postali svetski prvaci i tako promovisali postizanje političkih ciljeva (Nađa Komaneči i dr.). Obzirom da maloletnici predstavljaju posebno ranjivu grupu populacije, upravo tu kategoriju sportista treba posebno zaštititi od zloupotreba koje su tako česte u sportu. Cilj ovog članka usmeren je na analizu pravne zaštite maloletnih sportista kao ličnosti koje tek sazrevaju i posebno im je potrebna pravna pomoć koja ih štiti od mnogih opasnosti, počev od zanemarivanja osnovnih ljudskih prava, do uskraćivanja i zloupotreba ostalih prava, podrazumevajući tu i njihova finansijska prava.

Ključne reči: sport, sportisti, pravna regulative, zaštita maloletnika

1. UVOD

Sport kao društvena delatnost regulisan je mnogobrojnim propisima kojima se štite njegovi akteri u različitim aspektima bavljenja ovom aktivnošću. S obzirom na kompleksni karakter sporta, propisi koji uređuju odnose unutar ove društvene oblasti mogu se klasifikovati po raznim osnovama, s obzirom na pitanje da li regulišu sportsku delatnost kao amatersku ili profesionalnu, da li se uređuju odnosi unutar pojedine zemlje ili imaju i tzv. element inostranosti, da li su u pitanju sportisti kao punoletna lica ili su u pitanju maloletnici itd.

* Profesor, Visoka zdravstvena škola strukovnih studija Medika, Beograd, elektronska adresa koautora: savovicdaniilo@yahoo.com

** Naučni saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, elektronska adresa koautora: d.prlja@iup.rs

*** Profesor, Služba za upravljanje kadrovima Vlade Republike Srbije, Beograd, elektronska adresa koautora: daniilo.roncevic@gmail.com

Profesionalizacija u sportu zahteva pravnu regulaciju mnogobrojnih segmenata bavljenja sportskim aktivnostima, a jedan od bitnih elemenata uređenja odnosa u sportu odnosi se na zaštitu sportista. Ovo tim pre što se polje profesionalnog bavljenja sportom sve više širi, pa se i tradicionalna amaterska takmičenja kao što su Olimpijske igre, transformišu u nadmetanje profesionalaca.¹

Zaštita profesionalnih sportista postala je neophodnost iz više razloga. Najpre, sport je, uopšte uzev, jedan kompleksni društveni fenomen koji u sebi sadrži socijalni aspekt. Socijalna komponenta sporta se manifestuje na različite načine. Jedan od značajnijih elemenata predstavlja uspostavljanje odnosa među ljudima u svojevrsnoj društvenoj komunikaciji. Drugim rečima, pored druženja, tu je i poseban odnos koji se uspostavlja među učesnicima u sportskom takmičenju, razvijajući pri tome fizičke i mentalne kapacitete sportista, takmičarski duh, želju za stalnim obaranjem rekorda itd.

Druga dimenzija koja iziskuje potrebu pravnog regulisanja položaja profesionalnog sportiste proizlazi iz statusa sportiste kome, u režimu profesionalnog bavljenja sportom kao osnovnom delatnošću, od sporta zavisi njegov životni položaj, kao položaj i njegove porodice.

Treći aspekt koji je u osnovi pravnog regulisanja profesionalnih sportista predstavlja uređenje pravila i propisa kojima se uređuje sistem organizacije, zatim sportska pravila i uopšte celokupne piramide sportskih asocijacije, počev od onih na lokalnom nivou, preko nacionalnih i globalnih granskih organizacija za svaki sport.

S obzirom na navedene i druge karakteristike profesionalnog (i amaterskog) sporta koje zahtevaju uređenje odnosa u ovoj ljudskoj aktivnosti, logično je da se postepeno konstituiše i razvija posebna naučna disciplina koja bi se mogla definisati kao sportsko pravo.

Format ovog rada je ograničen njegovom temom i odnosi se na jedan segment pravne regulative profesionalnog sporta, a tiče se pravnog položaja i zaštite profesionalnih sportista pre punoletstva.

2. PRAVNA ZAŠTITA PROFESIONALACA I AMATERA U SPORTU

S obzirom da se sport tretira kao društvena delatnost koja predstavlja jedan oblik zabave i dokolice, a s druge strane kao aktivnost koja predstavlja osnovnu životnu delatnost sportiste, logično je da se format pravne zaštite jedne i druge kategorije učesnika u sportu različito reguliše.²

¹ M. Sever (2016), Pravni okvir transfera profesionalnih sportista, doktorska disertacija, Pravni fakultet Beograd, 19.

² “No, pitanje razgraničenja amaterizma od profesionalizma u sportu nije nimalo jednostavna stvar. U stvari, kada se mnoga sportska delovanja, koja se smatraju amaterskim dobro analiziraju, videćemo da sve više pripadaju materijalno unosnijim delatnostima nego delatnostima koja se odigravaju na osnovu čiste spontane

Istina, razlikovanje ove dve kategorije pomoću kriterijuma “profesija” nije dovoljan za njihovu međusobnu distinkciju, ali u svrhu analize pravne zaštite sportista može se uzeti kao relevantan parametar.³

Kada je reč o propisima koju uređuju ovu oblast zaštite, oni se može podeliti po raznim osnovama. Tako postoje međunarodni propisi, sa jedne strane, i propisi unutrašnjeg prava, sa druge. Nivo opštosti tih propisa takođe može biti jedan od elemenata za klasifikaciju pravnih akata kojima se štite prava sportista. Najopštija dokumenta koja uređuju materiju zaštite sportista su istovremeno i deklaracije o ljudskim pravima i slobodama koja važe za sve ljude, pa samim tim i za sportiste. U okviru međunarodnih akata kojima se štite prava sportskih takmičara postoje mnogobrojni dokumenti koji uređuju striktno materiju zaštite sportista. I najzad postoje, posebna pravila koja regulišu organizaciju, odnose i procedure u pojedinim sportskim disciplinama odnosno sportovima.⁴

3. PРАВNA ЗАШТИТА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СПОРТИСТА ПРЕ ПУНОЛЕТСТВА

Ukoliko se radi o propisima koji regulišu oblast zaštite maloletnih sportista, isti međunarodni i unutrašnji (domaći) pravni akti i dokumenti koji regulišu prava i obaveze svih profesionalnih sportista, primenjuju se i na maloletne sportiste. Međutim, pored tih opštih pravnih propisa i pravila, postoje mnogobrojne specifičnosti koje su prisutne kod regulisanja prava i obaveza maloletnika. One su uslovljene najpre uzrastom ove kategorije sportista i svih ostalih karakteristika telesnog i psihičkog stanja i razvoja sportista tog doba starosti.⁵

U skladu s tim, pravna regulative maloletnih sportista takođe može da se sistematizuje obzirom na vrstu pravnih akata kojima se uređuje oblast zaštite maloletnika. To su različiti zakonski propisi koji su opštijeg karaktera i odnose se na sve maloletnike bili oni sportisti ili ne. U tom pogledu postoje pravna akta koja regulišu zaštitu maloletnika kao posebnu kategoriju populacije koja obzirom

i neutilitarne volje učesnika u tim sportskim aktivnostima”, R. Božović (2008), „Amaterizam i profesionalizam u sportu”, *Sociološka luča* II/2 2008, Filozofski fakultet, Nikšić, 37.

³ “Stav o profesionalnom sportu konceptualno možemo podijeliti u tri domene: (i) Stav prema profesionalnim sportašima, (ii) Profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece i (iii) Profesionalni sport kao društvena institucija. Odabrane su baš te tri domene jer su prepoznate kao bitne za problematiku profesionalnog sporta....” M. Marelić (2015), *Stav prema profesionalnom sportu, Hrvatski športsko medicinski vjesnik*, 30/2015, Filozofski fakultet Zagreb, 116.

⁴ Tako je npr. u futbolu Svetska fudbalska federacija FIFA, donela pravila o uređenju položaja i transfera igrača (Regulations for the Status and Transfer of Players) marta meseca, 2001. године.

⁵ To znači da se kao primarni kriterijum u zaštiti maloletnih sportista primenjuje načelo najboljeg interesa deteta: Ipak, prema jednoj od sveobuhvatnijih definicija iz domaće pravne teorije, najbolji interes deteta definiše se kao „pravni princip, odnosno pravno pravilo, na osnovu kojeg se, uz uvažavanje individualnih karakteristika svakog deteta, donosi odluka koja treba predstavljati što verniji odraz ili kompromis između potreba zaštite, razvoja i participacije deteta, sadašnjih i budućih interesa deteta, kao i interesa deteta i njegovog porodičnog i društvenog okruženja“. V. Vlašković (2014), *Načelo najboljeg interesa deteta u porodičnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 43-46.

na tu okolnost, ima poseban tretman, režim i mesto u sistemu zaštite ovog dela populacije u svim sferama društvenog života.⁶

S druge strane postoje pravna dokumenta koja uređuju prava, dužnosti maloletnika samo *u oblasti sportske aktivnosti*. Ova materija se najčešće uređuje propisima koji regulišu prava i obaveze profesionalnih sportista uopšte, s tim što se izuzeci od tih pravila nalaze u posebnom delu zakona ili sportskih pravila koja su karakteristična za kategoriju maloletnih sportista. Mnogo su ređe situacije koje prava obaveze maloletnih profesionalnih sportista regulišu posebnim “sportskim zakonima”.⁷

U skladu sa navedenom klasifikacijom pravnih propisa koji regulišu oblast prava i obaveza sportskih profesionalaca, analiziraće se pravni položaj sportista pre punoletstva.

Polazeći od navedenih kriterijuma klasifikacije mogu se razlikovati opšti pravni propisi koji uređuju oblast zaštite maloletnih sportista u okviru opštih zakona ili drugih opštih akata kojima se reguliše radnopravni status zaposlenih uopšte.

Sledeći format propisa kojima se reguliše radnopravni status profesionalnih sportista čine *posebni zakoni* koji navedeni status sportista regulišu putem posebnog zakona koji se odnosi samo na sportiste. Njih možemo kolokvijalno nazvati *sektorski zakoni* ili drugi opšti akti, koji uređuju striktno materiju zaštite ličnosti maloletnika i njihovih prava *u oblasti sporta*.

Tu svakako spadaju i međunarodna dokumenta koja se bave zaštitom maloletnih sportista i ona su već navedena.

3.1. Nastanak i razvoj propisa o zaštiti maloletnika

Analizom pozitivnopravne regulative koja obezbeđuje ostvarivanje prava i zaštitu maloletnih sportista, dolazimo do zaključka da je ona u stalnom razvoju bilo da se nalazi u okviru pravnih dokumenata koja uređuju prava profesionalnih sportista ili se tiču samo zaštite maloletnih sportskih profesionalaca.

Svest o potrebi zaštite maloletnika prisutna je u društvu već odavno. Istorijski posmatrano društvo je neprestano nastojalo da proširi okvir te zaštite na različite načine, počev od normativnopravnog *produžavanja perioda detinjstva*, sve do proširivanja *obima* te zaštite. Pri tome se polazilo od stava da je maloletnik osoba kojoj je po svojim mentalnim i fizičkim kapacitetima i potrebama neophodna pomoć koja će je osposobiti za ulazak u društvo odraslih sa što manje rizika.⁸

⁶ Npr. položaj maloletnika u sferi njihove krivične odgovornosti regulisan je Zakonom o maloletnim izvršiocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika - Sl. glasnik RS, br.85/2005.

⁷ Pravna regulativa koja se tiče prava i obaveza i uopšte zaštite maloletnih sportista koji se amaterski bave ovom aktivnošću, takođe su predmet pravnog regulisanja, ali se mi tim aspektom nećemo baviti u ovom radu.

⁸ “...dete se vidi kao nevino, spontano i nezaštićeno, a društvo je tu da ga preko procesa obrazovanja pripremi za život odraslih” I. Stevanović (2014), *Moje pravo da budem zaštićen*, Krivičnopravna zaštita maloletnih lica kao titulara osnovnih ljudskih prava i sloboda, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd.

U tom smislu u procesu vaspitanja i obezbeđivanju ambijenta za pripremu za ulazak u svet odraslih nezaobilazna je uloga porodice. Uloga obrazovanja je takođe veoma značajna za navedene procese odrastanja i pripreme za život, pa je samim tim pomoć porodice i škole komplementarni proces koji predstavlja garanciju zdravog razvoja maloletnika. Da bi navedeni procesi mogli da se odvijaju u interesu deteta, neophodan je i stalno prisutni angažman društva kroz proces permanentnog praćenja i unapređivanja obima i nivoa zaštite maloletnika kako kroz normativnopravnu regulative, tako i putem unapređenja i praćena rada institucija koje se bave brigom o maloletnicima.⁹

Ova briga društva prisutna je ne samo u svim navedenim sferama (obrazovanje: škole, fakulteti; vaspitanje: porodica, specijalizovane ustanove: centri za socijalni rad itd.), već i na međunarodnom nivou koji predstavlja međunarodni pravni okvir za regulisanje položaja maloletnika u svim sferama društvenog života koji se kreću u rasponu od opštih i univerzalnih dokumenata koji regulišu zaštitu maloletnika uopšte (Konvencija o pravima deteta), do onih koji uređuju pojedine aspekte njihove zaštite, kao što je socijalna sfera, trgovina maloletnicima, krivičnopravna zaštita, torture i nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, nasilje u porodici, itd.

Pored toga, postoji veliki broj međunarodnih propisa u formi konvencija, protokola, paktova-ugovora, drugih dokumenata.¹⁰

Iz navedenih domaćih propisa i međunarodnih dokumenata (od kojih je najveći broj ratifikovan kod nas) proizlazi da su osobama u tom uzrastu zagaranтована sva ljudska prava i slobode koje uživaju lica u pogledu njihovog fizičkog, psihičkog i drugog oblika integriteta. Pri tome se, u svakom slučaju mora uzeti

⁹ Krivični zakonik - *Sl. glasnik RS*, br.85/2005, 88/2005-isp., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019 8), definiše kategorije tih lica prema kojima se, *detetom* smatra osoba koja nije navršila četrnaest godina, *maloletnikom* lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina, dok se *maloletnim licem* smatra osoba koja nije navršila osamnaest godina", čl. 112 st. 8,9 i 10.

Isto tako, Zakon o maloletnim izvršiocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika - *Sl.glasnik RS*, br.85/2005 godine definiše uzrast učinioca i navodi da je "*maloletnik* lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina, *mlađi maloletnik* lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo šesnaest godina, *stariji maloletnik* lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo šesnaest, a nije navršilo osamnaest godina, dok je *mlađe punoletno lice*, lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo osamnaest, a u vreme suđenja nije navršilo dvadeset jednu godinu i ispunjava ostale uslove iz člana 41 ovog zakona", čl. 3. st. 1 do 4.

¹⁰ Neki od tih najvažnijih međunarodnih dokumenata su: Konvenciju o pravima deteta; usvojena na Generalnoj skupštini UN, 20. novembra 1989 (sa fakultativnim protokolima); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Usvojen i otvoren za potpis, ratifikaciju i pristupanje rezolucijom Generalne skupštine 2200 A (XXI) od 16. decembra 1966, stupio na snagu 23. mart 1976. u skladu sa članom 49; Generalna skupština UN; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima usvojen na Generalnoj skupštini UN, 16. decembra 1966. godine; Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i dopunskih Protokola, usvojenih u Palermu od 12. do 15. decembra 2000. godine; Konvencija MOR-a br. 138 o minimalnom uzrastu za zapošljavanje usvojena 26. juna 1973. godine na 58. zasedanju Generalne konferencije Međunarodne organizacije rada; Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950, ETS br. 5), usvojena od strane Saveta Evrope, Rim, 4. novembra 1950.; Evropska socijalna povelja (iz 1961) i Evropska revidirana socijalna povelja (revidirana Evropska socijalna povelja usvojena u Strazburu 3. maja 1996. počela da se primenjuje 1999.); Evropska konvencija o ostvarivanju prava deteta, usvojena u strazburu 25.januara 1996. godine, primenjuje se od 2000. godine, i dr.

u obzir okolnost vezna za njihov uzrast koji u zaštiti njihovog integriteta predstavlja značajan činilac, kao kategorija koje su posebne upravo zbog još uvek nezavršenog razvoja ličnosti.

Drugim rečima, u sklopu zaštite ličnosti maloletnika njegovog ukupnog fizičkog i psihičkog integriteta potrebno je analizirati pravni položaj koji je u vezi sa njegovim statusom sportiste. To znači da se u pristupu problematike zaštite maloletnika u domenu ostvarivanja njegovih prava vezanih za njegov status sportiste, mora poći od onih bazičnih elemenata koji afirmišu cilj, a to je prevashodno zaštita maloletnog lica, bez obzira u kojoj se životnoj, pravnoj ili društvenoj poziciji nalazi. Ti polazni mehanizmi zaštite maloletnika u svim uslovima, pa i sportu, moraju biti u funkciji ostvarivanja usvojenog koncepta prava i sloboda deteta, podrazumevajući tu pre svega njegovo pravo na život i razvoj.

Naslanjajući se na ova primarna polazišta, uređuje se i sistem ostvarivanja prava maloletnih sportista u ovoj specifičnoj sferi društvenih odnosa u skladu sa unutrašnjim i međunarodnim propisima koji uređuju ovu oblast.

3.2. Pravni položaj maloletnog sportiste u Republici Srbiji

Pravni položaj profesionalnih sportista u Srbiji regulisan je u najvećoj meri sa dva zakona: Zakonom o radu i Zakonom o sportu. Međutim, normativno-pravna regulative je znatno šira i obuhvata i druge zakone, kao i sportska pravila međunarodnog karaktera i unutrašnjeg prava.

3.2.1. Odredbe Zakona o radu koje se primenjuju na maloletne sportiste

Kada su u pitanju domaći propisi koji regulišu radnopravni status profesionalnih maloletnih sportista, onda se polazi od Zakona o radu.

To je opšti zakon kojim se uređuju prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa, odnosno po osnovu rada za *sva zaposlena lica*.¹¹

Zaključivanjem ugovora o radu maloletni sportista na taj način stiče status zaposlenog lica sa svim pravima i obavezama propisanim ovim Zakonom. Pored opštih odredbi koje propisuje Zakon o radu, prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa uređuju se i kolektivnim ugovorom i ugovorom o radu, a pravilnikom o radu, odnosno ugovorom o radu - samo kada je to ovim zakonom određeno, u skladu sa ratifikovanim međunarodnim konvencijama.¹²

To podrazumeva prihvatanje pravila koja se tiču osnovnih institute radnopravnog odnosa, počev od prava koja se odnose na zaradu zaposlenog, radno

¹¹ Zako o radu, *Službeni glasnik RS*, br.24/2005,61/25,54/2009,32/2013,75/2014,13/2017 – odluka US. 113/2017 i 95/2018-autentično tumačenje.

¹² *Ibid.*, čl. 1, st. 2.

vreme, redovno obavljanje zadataka koji proizlaze iz ugovora o radu i kolektivnog ugovora, kao i svih ostalih odredbi koje propisuje Zakon o radu.

Činjenica je da u slučaju sportista Zakon o radu ima karakteristiku opšteg zakona u odnosu na sektorski zakon: Zakon o sportu. U tom svojevrsnom odnosu opšteg i posebnog zakona primenjuje se načelo da specijalni zakon derogira odredbe opšteg zakona (*lex specialis derogate lex generalis*). Drugim rečima Zakon o radu kao zakon kojeg se pridržavaju sva lica koju zasnuju radni odnos, predstavlja opšti, osnovni propis koji sadrži osnovne elemente ugovora o radu, ali uz jednu ogradu. Ove opšte odredbe ugovora o radu se primenjuju ukoliko posebnim zakonom nisu predviđeni posebni uslovi koji na drukčiji način regulišu status sportiste, u konkretnom slučaju status maloletnog sportiste.

S obzirom na posebnu uloga sporta, njegov karakter, kao i mnoge posebnosti ove društvene delatnosti, logično je da one iziskuju poseban način regulisanja tih odnosa. Iako je, dakle, maloletni sportista zaposleno lice, način ostvarivanja prava i obaveza koje proizlaze iz statusa sportiste, je umnogome različit od uobičajenog i najčešće uspostavljenog formata radnog odnosa i regulisan je Zakonom o sportu.

Ovim zakonom se uređuju prava i obaveze sportista i ostalih fizičkih lica u sistemu sporta, pitanja vezana za pravni položaj, organizaciju i registraciju preduzetnika i pravnih lica u sistemu sporta, zatim opšti interes, potrebe i interesi građana u oblasti sporta, finansiranje, kategorizacije u oblasti sporta, nacionalna strategija razvoja sporta u Republici Srbiji itd.¹³

Ako se pođe od činjenice da sportske aktivnosti čine oblici fizičke i umne aktivnosti čija je svrha izražavanje ili poboljšanje fizičke spremnosti i duhovnog blagostanja, kao i stvaranje društvenih odnosa, onda se već iz ovog proklamovanog cilja može zaključiti koliki je, ne samo obim obuhvata lica koji ulaze u kategoriju sportista, nego i značaj koju ova aktivnost ima za celokupne odnose u društvu.

Zakon dalje sistematizuje različite formate sportske delatnosti na rekreativne i vrhunske, kao i posebno sport dece. Dalja klasifikacije se odnosi na profesionalne sportiste, sportiste takmičare, kao i vrhunske sportiste.

Sa aspekta naše analize posebno je značajna kategorija perspektivnih i talentovanih sportista, posebno iz ugla profesionalaca i kategorisanih sportista.¹⁴

U skladu sa klasifikacijom sportista, koji se profesionalno bave sportom njihova prava, obaveze i odgovornosti uređuju se: zakonom; sportskim pravilima nadležnog nacionalnog granskog sportskog saveza; kolektivnim ugovorom; pravilnikom o radu (kad nije zaključen kolektivni ugovor kod poslodavca) i najzad ugovorom o radu između sportiste i sportske organizacije. Ovo pravilo važi za sve sportiste profesionalce kod nas.¹⁵

¹³ Zakon o sportu, *Službani glasnik RS*, br.10/2016, čl. 1.

¹⁴ Zakon o sportu, *Službani glasnik RS*, br.10/2016, čl. 3.

¹⁵ Istina postoji i jedna posebna kategorija sportista. To su preduzetnici koji je regulisan članom 93 Zakona o sportu.

Treba istaći da, kada je reč o maloletnim sportistima, oni pri zaključenju i izvršenju ugovora o radu sa sportskom organizacijom uživaju posebnu zaštitu propisanu zakonom kojim se uređuju uslovi za zasnivanje radnog odnosa i rad lica mlađih od 18 godina.¹⁶

3.2.2. Odredbe Zakona o sportu koje se primenjuju na maloletne sportiste

Polazi se od stava da, pored toga što svako ima pravo da se bavi sportom, “bavljenje sportom mora biti humano, slobodno i dobrovoljno, zdravo i bezbedno, u skladu sa prirodnom sredinom i društvenim okruženjem, fer, tolerantno, etički prihvatljivo, odgovorno, nezavisno od zloupotreba i ciljeva koji su suprotni sportskom duhu i dostupno svim građanima pod jednakim uslovima, bez obzira na uzrast, nivo fizičkih sposobnosti, stepen eventualne invalidnosti, pol i drugo lično svojstvo”.¹⁷

U skladu sa ovim načelima podrazumeva se da maloletnim sportistima moraju da se obezbede uslovi u kojima će oni moći da se bave sportskom delatnošću gde je zabranjena svaka neposredna i posredna diskriminacija koja se tiče nekog ličnog svojstva maloletnog sportiste. Takođe mu se moraju obezbediti ravnopravni uslovi u pogledu zapošljavanja, zarade i uslova rada, osim onih koji proističu iz same prirode stvari ili odlučujućih uslova obavljanja određenom sportskom aktivnošću i opravdanih ciljeva koji se na taj način žele postići.¹⁸

Pored toga, Zakon posebno potencira zaštitu maloletnih sportista propisujući da je zabranjena “svaka vrsta zloupotreba, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja prema deci”, kao i obavezu svih aktera u sportu da su dužni da se suprotstave svim vrstama zloupotreba, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja.¹⁹

Nakon utvrđivanja ovog opšteg okvira, zakon predviđa da se sva pravila primenjuju na sve učesnike u sportskim aktivnostima u okviru krovne nacionalne sportske asocijacije.

S druge strane, nacionalni sportski savezi usaglašavaju svoja sportska pravila sa sportskim pravilima nadležnog međunarodnog sportskog saveza.

¹⁶ “Zaposleni mlađi od 18 godina života i zaposlena osoba sa invaliditetom imaju pravo na posebnu zaštitu, u skladu sa zakonom”. „član 12 Zakona o radu, kao i:” Radni odnos može da se zasnjuje sa licem koje ima najmanje 15 godina života i ispunjava druge uslove za rad na određenim poslovima, utvrđene zakonom, odnosno pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji poslova”. „čl. 24, st. 1. Radni odnos sa licem mlađim od 18 godina života može da se zasnjuje uz pismenu saglasnost roditelja, usvojioaca ili staraoca, ako takav rad ne ugrožava njegovo zdravlje, moral i obrazovanje, odnosno ako takav rad nije zabranjen zakonom. Lice mlađe od 18 godina života može da zasnjuje radni odnos samo na osnovu nalaza nadležnog zdravstvenog organa kojim se utvrđuje da je sposobno za obavljanje poslova za koje zasniva radni odnos i da takvi poslovi nisu štetni za njegovo zdravlje, čl. 25, stav 1 i 2.

¹⁷ Čl. 4 Zakona o sportu.

¹⁸ Ukoliko dođe do bilo kojeg oblika diskriminacije prilikom regulisanja statusa sportiste, onda se akta kojima su uređena prava sportiste smatraju ništavna, pa se i ne primenjuju.

¹⁹ Čl. 4, st. 5 i 6 Zakona o sportu.

Kada je reč o specifičnom načinu ostvarivanja prava i obaveza koja proističu iz radnopravnog statusa maloletnih sportista, onda se radi o čitavom nizu instituta radnog prava koji se u slučaju sportista razlikuju od opštih pravila koja važe za sve.

Prva razlika se odnosi na raspored radnog vremena koje se ne može regulisati kako je to uobičajeno. Razlog je što radno vreme mora biti usklađeno sa kalendarom sportskih takmičenja, vremenom treninga, često i tzv. karantinom izolacijom sportista za određeno vreme pred utakmicu, itd. Tu je i pitanje korišćenja godišnjih odmora koji opet zavisi od vremena priprema za sezonu.

Posebno je pitanje zarada koje takođe nije regulisano kako se to uobičajeno radi. Najpre, zarade nisu oblik primanja koji je u većini drugih slučajeva osnovna naknada za rad. U slučaju sportista, pa i maloletnika, postoje druge naknade koje nemaju karakter zarade, nego su vezane najpre za isplatu ugovorene naknade koja se u najvećem delu daje unapred, tj. pre zaključenja radnog odnosa (kao neka vrsta pristanka na pristup klubu), onda se pored zarade značajan deo primanja daje u vidu nagrada, tzv. premija za dobar rezultat, itd. Obzirom da se ne može unapred znati kakav će rezultat postići klub, uvek je neizvesna ukupna suma koja će se maloletnom sportisti isplatiti.

Trajanje radnog odnosa je ograničeno za najviše pet godina za razliku od standardnog radnog odnosa koji je po pravilu propisan na neodređeno vreme.

I druga pitanja su drugačije regulisana. Tako npr. zdravstveni uslovi daleko premašuju opšte zdravstvene uslove koji se inače traže za zasnivanje radnog odnosa. Zahteva se i njihova učestala provera u toku godine. Kao što ni samo zasnivanje radnog odnosa nije standardno, tako i njegov prestanak odstupa od uobičajenog. Ovo u slučaju transfera u drugi klub što se posebno reguliše kroz naknadu, tzv. obeštećenje, zatim posebni uslovi odlaska u inostranstvo, takođe uz posebne klauzule itd.

Samo rešavanje sporova iz radnog odnosa vrši se pred posebnim organom - sportskom arbitražom.

Sve navedene i druge specifičnosti radnog odnosa uglavnom se tiču svih profesionalnih sportista, pa i maloletnika. Međutim, pored ovih navedenih osobenosti, na maloletnike se primenjuju i druga pravila koja ne važe za odrasle sportiste. Tako se zakon izričito propisuje da maloletni sportista uživa posebnu zaštitu pri zaključenju i izvršenju ugovora o radu.²⁰

Maloletni sportisti koji nemaju potpunu poslovnu sposobnost samim tim ne mogu zaključivati punovažne pravne poslove, pa se tako ugovor o radu, u vezi sa obavezama koje se tiču njihovih sportskih aktivnosti, može zaključiti jedino uz pisanu saglasnost oba roditelja, odnosno staratelja. Pri tome, predmetna saglasnost mora biti overenu u skladu sa zakonom. To podrazumeva prethodno utvrđivanje

²⁰ Maloletni sportista pri zaključenju i izvršenju ugovora o radu sa sportskom organizacijom uživa posebnu zaštitu propisanu zakonom kojim se uređuju uslovi za zasnivanje radnog odnosa i rad lica mlađih od 18 godina. Čl. 10, st. 4 Zakona o sportu.

zdravstvene sposobnosti takvog sportiste od strane nadležne zdravstvene službe ili zavoda nadležnog za sport i medicinu sporta.

Ukoliko se dogodi da sportska organizacija i sportista zaključe ugovor suprotno odredbama Zakona o sportu, taj ugovor je ništav, pa samim tim ne može proizvesti nikakve pravne ili druge posledice.

To dalje znači da u navedenom slučaju (nepostojanja ugovora) maloletnom sportisti koji je angažovan u jednom klubu ne može da se uskratiti pravo da ugovor potpiše sa drugim klubom, odnosno prelazak u drugi klub sa svim takmičarskim pravima koja proizlaze iz statusa pripadnosti novom klubu.²¹

Ovo pravilo je ustanovljeno kako se mladom sportisti ne bi smelo uskratiti bavljenje sportom i takmičenje odnosno nastupanje za novi klub. Svakako da se međusobni odnosi sportske organizacije u kojoj se maloletni sportista bavio sportom, trenirao, razvijao se, moraju biti regulisani sportskim pravilima i građanskopravnim propisima, podrazumevajući tu i posebnu naknadu za prelazak u drugi klub, tzv. transfer.²²

Da bi se izbegli mogući nesporazumi ili sporovi u vezi sa pravima i obavezama maloletnog sportiste, prilikom zaključenja prvog profesionalnog ugovora definiše se naknada za razvoj, odnosno obuku sportiste u skladu sa sportskim pravilima nadležnog nacionalnog granskog i međunarodnog sportskog saveza. Pri tome se uzima u obzir visina ulaganja, odnosno stvarni troškovi koji su uticali i doprineli razvoju sportiste. Ove odredbe se odnose na maloletne sportiste, ali i na mlađe punoletno lice kome kao poslednja godina obuke može biti 21 godina.²³

Takođe u cilju zaštite maloletnog sportiste (ali i sportske organizacije) zahteva se obavezna pismena forma ugovora i overa kod javnog beležnika, a u slučaju smetnji za potpisivanje koje se tiču statusa maloletnog sportiste u njegovu ime ugovor potpisuje njegov roditelj, odnosno staratelj.

Specifičnost ugovora o radu maloletnih sportista ogleda se ne samo u mogućnosti transfera u drugi klub, nego i mogućnosti privremenog ustupanja. Ovi ugovori koji predstavljaju osnov za transfer odnosno ustupanje, pored uslova koji se traže i za punoletne profesionalne sportiste, sadrže određena ograničenja vezna za status maloletnih lica, Naime, međunarodni transfer, odnosno prelazak maloletnog sportiste u stranu sportsku organizaciju po pravilu nije dozvoljen. Postoje izuzeci koji su mogući samo u posebnim slučajevima utvrđenim sportskim pravilima nadležnog međunarodnog sportskog saveza.

²¹ Istina Zakon o sportu propisuje u kojim slučajevima se može sportisti uskratiti pravo na zaključenje ugovora sa drugom sportskom organizacijom, ali to su izuzeci koji su striktno propisani zakonom.

²² Čl. 11, st. 2 Zakona o sportu.

²³ Sportska organizacija iz koje sportista odlazi ne može da potražuje naknadu za razvoj, odnosno obuku sportiste ukoliko je sportista ili njegov roditelj ili staratelj toj sportskoj organizaciji plaćao članarinu ili naknadu za bavljenje sportskim aktivnostima, sportsku opremu i sportske pripreme, odnosno naknada mora biti srazmerno umanjena, kao ni u slučaju krivice kluba. Pošto se navedenom odredbom štiti pravo maloletnih sportista posle završetka njegovog razvoja, odnosno obuke, takođe se od toga sportiste ne može tražiti naknada ukoliko pređe u drugi klub.

Kada je reč o nacionalnom transferu, odnosno prelasku maloletnog sportiste u domaću sportsku organizaciju izvan mesta prebivališta maloletnog sportiste, onda takva mogućnost nije dopuštena. Ipak i u ovoj situaciji postoje izuzeci za određene slučajeve propisane kriterijumima i postupkom koji je utvrđen sportskim pravilima. Pri tome navedeni prelazak mora biti odobren od strane nadležnog nacionalnog granskog sportskog saveza. S obzirom na potrebu zaštite ličnosti maloletnika što predstavlja prioritet, njemu se ne može ograničavati pravo na prelazak u drugu sportsku organizaciju koji nije povezan sa bavljenjem sportskim aktivnostima (obrazovanje, povezanost sa porodicom i dr.).

4. ZAKLJUČAK

Iako u ovom radu nisu posebno analizirani pojedini slučajevi pravne zaštite sportista, već je akcenat stavljen na normativnopravni okvir zaštite sportista profesionalaca, posebno onih pre punoletstva, ipak se i iz ovakvog pristupa mogu izvući određeni zaključci koji ukazuju na način i procedure kojima se postiže zaštita sportista, kao i ostvarivanje njihovih prava i obaveza u vezi sa bavljenjem sportskom aktivnošću.

Ono što je evidentno je činjenica da je u pitanju jedan kompleksan odnos koji u sebi sadrži mnogobrojne elemente vezane za jednu posebnu kategoriju populacije (maloletnike) koji se, u takođe specifičnom ambijentu, bave značajnom društvenom delatnošću-sportom kao svojom profesijom. No, iako je u pitanju njihovo profesionalno opredeljenje, treba imati na umu da se ono odvija u posebnim okolnostima koje prate osobu koja je u razvoju, pa joj je potrebna pomoć i podrška svih relevantnih društvenih i sportskih činilaca. Tu se pre svega misli na obrazovne institucije, vaspitne faktore, porodicu, sportske učitelje, tj. trenere, sportske institucije, odnosno organizacije i klubove. U sklopu svih tih činilaca moraju se pored zaštite fizičkog i psihičkog integriteta maloletnika vezanih za stepen razvoja, primenjivati i mnogobrojna imperativna pravna pravila raznih pravnih disciplina: radnog prava, obligacionog prava, koja nisu u potpunosti prilagođena specifičnostima sporta. Ako se tome dodaju propisi koji regulišu prava i obaveze maloletnika, odnose sportiste i kluba, odnose sa sportskom asocijacijom, poštovanje međunarodnih propisa i slično, onda se može sagledati sva kompleksnost ove materije.

Statusu maloletnih profesionalnih sportista treba pristupiti sa posebnom senzibilnošću koja proizlazi iz njegovog položaja maloletnika, ali istovremeno i beskompromisno kada je reč o zaštiti njegovih opštih prava i sloboda. Ovo naročito što su ta prava i slobode neretko ugrožene raznim zloupotrebama maloletnih sportista, od osoba kojima je najpreči cilj profit. Zato su nažalost u praksi sve prisutnije različite vrste zloupotreba, pa se protiv njih treba boriti pre svega institucionalno kroz primenu pravnih i sportskih pravila.

Pošto su maloletnici ne samo značajna populacija naše sadašnjosti, nego i budućnost sveta, ukazivanje više brige i zaštite ove kategorije u specifičnim, sportskim relacijama, jedan je od bitnih faktora mentalnog i fizičkog razvoja društva.

Zadatak ovog rada je upravo u navedenoj funkciji društvenog razvoja, koja se adekvatno može realizovati kroz zaštitu ličnosti maloletnika u jednom procesu aktivnosti koji je nezaobilazna etapa na putu njegovog sazrevanja. Drugim rečima, putem obezbeđivanja ostvarivanja njegovih prava u procesu sportskog sazrevanja u kome se maloletno lice uči ne samo da pobeđuje, nego da prihvati da mora i da gubi i da iz poraza zna da izvuče pouke (da zna da se podigne kad padne), razvija se zdrava i slobodna ličnost koja zna da poštuje prave društvene vrednosti.

DANILO SAVOVIĆ, PH.D

Professor, College of Applied Health Studies Medica, Belgrade

Dragan PRLJA, Ph.D

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

Danilo RONČEVIĆ, Ph.D

Professor, Human Resource Management Service of the Government of Serbia

LEGAL PROTECTION OF PROFESSIONAL ATHLETES BEFORE THE AGE OF MAJORITY

Summary

The modern understanding of sport, which is becoming more and more a business and less and less entertainment, requires legal regulation and protection of all participants in the sports activity, above all the sports players themselves. In support of this, numerous abuses by athletes testify. both physically, psychologically, and financially. It is common knowledge that children start playing sports at an early age. There are still fresh memories of the abuse of children - gymnasts in socialist Romania, (but also in other countries) where they were exposed to inhumane physical efforts in order to become world champions and thus promote the achievement of political goals (Nađa Komaneči and others). Given that minors represent a particularly vulnerable group of the population, precisely this category of sports players should be especially protected from abuses that are so common in sports. The goal of this article is focused on the analysis of the legal protection of minor athletes as persons who are just maturing and they especially need legal assistance that protects them from many dangers, starting from the neglect of basic human rights, to the denial and abuse of other rights, including their financial rights.

Keywords: sport, athletes, legal regulations, protection of minors

Literatura

- Božović Ratko (2008), “Amaterizam i profesionalizam u sportu”, *Sociološka luča* II/2 2008, Filozofski fakultet, Nikšić.
- Đurđević Nenad (2019), *Zaštita dece u sportu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu.
- Evropska konvencija o ostvarivanju prava deteta, 1996.
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Savet Evrope, 1950.
- Evropska socijalna povelja, 1961, Evropska revidirana socijalna povelja, 1996.
- Konvencija MOR-a br. 138 o minimalnom uzrastu za zapošljavanje, 1973.
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i dopunskih Protokola, UN, 2000.
- Konvenciju o pravima deteta - UN, 1989.
- Krivični zakonik - *Sl.glasnik RS*, br.85/2005, 88/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019 8).
- Marelić Marko (2015), *Stav prema profesionalnom sportu*, *Hrvatski športsko medicinski vjesnik*, 30/2015, Filozofski fakultet Zagreb.
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima - UN, 1966.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima - UN, 1966.
- Savović Miodraga (2009), *Sociologija*, Fakultet za menadžment, Herceg Novi.
- Sever Miroslav (2016), *Pravni okvir transfera profesionalnih sportista*, doktorska disertacija Pravni fakultet, Beograd.
- Stevanović Ivana (2014), *Moje pravo da budem zaštićen*, Krivičnopravna zaštita maloletnih lica kao titulara osnovnih ljudskih prava i sloboda, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Urdarević Bojan (2022), *Ugovorni status sportista u RS*, Zbornik radova: Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima EU”, Kragujevac.
- Urdarević Bojan, Misailović Jovana (2022), *Ugovorni status sportista u republici Srbiji*, Srpski futbol-Uporedopravni razvoj i perspective II, Institut za uporedno pravo, Beograd.
- Vlašковиć Veljko (2014), *Načelo najboljeg interesa deteta u porodičnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Vuković Zoran, *Pravna zaštita maloletnih sportista u domenu ugovora o predstavljanju u sportu*, Zbornik radova Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima EU, Kragujevac.
- Zakon o radu, *Službeni glasnik RS*, br.24/2005,61/25,54/2009,32/2013,75/2014, 13/2017 – odluka US. 113/2017 i 95/2018.
- Zakon o sportu, *Službeni glasnik RS*, br.10/2016.
- Zakon o maloletnim izvršiocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika, *Službeni glasnik RS*, br.85/2005.